

GLOBAL VERGİ ÖNERİLERİ VE UYGULANABİLİRLİKLERİ

Levent Yahya ESER^(*)
Nagihan BİRİNCİ^(**)

Özet: Dünya hızlı bir ekonomik değişim sürecinden geçmekte ve dünyanın karşı karşıya kaldığı sorunlar gün geçtikçe daha da karmaşık bir hale gelmektedir. Bu sorunların başında finansal istikrarsızlık, global kamusal mallar, çevrenin kirlenmesi, sürdürülebilir kalkınma gelmektedir. Ülkelerin tek başlarına bu global problemlerle mücadele etmeleri mümkün gözükmemektedir. Bu bağlamda geleceğe dönük olarak ülkeler birlikte hareket etmek zorundadırlar. Çeşitli alanlarda yapılabilecek bu birlikteliğin ekonomi ayağında ise vergiler de yer almaktadır. Bu çalışmada günümüze kadar ileri sürülen global vergi önerileri incelenmektedir. Çalışmada global vergi önerilerinin başarılı olabilmesi için birliktelik içerisinde uygulanması gerektiği ve henüz böyle bir birliktelik için gerekli şartların oluşmadığı sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Global Vergiler, Çevre Vergileri, Tobin Vergisi

Abstract: The world is undergoing rapid economic changes and the problems facing the world are becoming more complicated form as the day goes on. The most important problems are financial instability, global public goods, environmental pollution and sustainable development. That countries struggle with these global problems doesn't seem possible with their opportunities. In this context, as forward-looking, the countries have to act together. Taxes take place in part of economy of this togetherness which will be done in various areas. In this paper, it has been analyzed in proposals of global tax argued until today. At this research, it is concluded that global taxes have to apply in concert in order to be successful in the global tax proposals and necessary conditions hasn't yet accrued for such as association.

Keywords: Global Taxes, Environmental Taxes, Tobin Tax

Schopenhauer'e göre her iyi fikir üç aşamadan geçer. İlk aşamada ilan edilir ve saçmalık gibi görülür; ikinci aşamada şiddetle karşı çıkar; üçüncü aşamada ise uygulanır. Wahl ise, uluslararası vergiler konusunda ikinci ve üçüncü aşamalar arasında bir yerde olduğunu ifade etmektedir (Schopenhauer, t.y.; Wahl, 2006:8).

I. Giriş

Dünya 21. yüzyılın başından itibaren hızlı bir değişim sürecine girmiştir. Dünyada sermaye hareketliliğinin gelişimi, uluslararası ticaretin ve insan hareketliliğinin artması, bilgi ve iletişim teknolojisi alanlarında görülen hızlı gelişmeler ülkelerin ekonomik, sosyal ve kültürel açılardan birbirine yaklaşmasına neden olmuş ve bir bütünleşme süreci başlamıştır (Kaul vd., 1999: 10). Uluslararası mal, hizmet ve faktör alışverişinin artan önemi ve yeni iletişim teknolojilerinin sunduğu sınırsız olanaklar ile birlikte ülkelerin

^(*)Yrd. Doç. Dr. Karadeniz Teknik Üniversitesi İİBF Maliye Bölümü

^(**)Arş.Gör. Karadeniz Teknik Üniversitesi İİBF Maliye Bölümü

bağımsızlık düzeyleri ve ulusal sınırlar dışındaki etkileri yeni düzeylere ulaşmıştır. Global bütünleşmenin neden olduğu bağımlılığın bazı durumlarda pozitif (uluslararası ticaretin genişlemesi) bazı durumlarda ise negatif (mali krizin yayılma riski) etkileri bulunmaktadır (United Nations, 2008: 5). Bu yeni süreç bir yandan global anlamda ülkelere yeni avantajlar sunarken diğer yandan ekonomik, sosyal, ekolojik, güvenlik, terör ve yoksulluk gibi birçok problemi de gündeme getirmiştir. Bu problemlerin çözümü ise global anlamda ortak hareket etmeyi zorunlu kılmaktadır.

Günümüzde global iklim değişikliği, ozon tabakasının incelmeye, biyolojik çeşitliliğin azalması, çevre kirliliği, bulaşıcı hastalıkların yayılması, dünya çapında artan yoksulluk, savaşlar, uluslararası finansal istikrarsızlık gibi ulus devletlerin tek başlarına üstesinden gelemeyecekleri çok sayıda sorun bulunmaktadır ve bu sorunlar global nitelik kazandığı için çözümlerinin de global nitelikte olması gerekmektedir. Öte yandan global kamu sektörü, ulusal barışı koruma ve sürdürme, kalkınma, yoksulluğun azaltılması ve etkin global yönetim için artan bir finansman ihtiyacı ile karşı karşıya bulunmaktadır (Mendez, 2001: 2). Çok uluslu finansal kuruluşlardan borçlanma yoluyla elde edilen kaynakların miktarı ve niteliği, özellikle yoksulluk düzeyindeki artışı önlemede yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle, global vergilerin belirlenmesi ve bu vergi gelirlerinin fakirliğin azaltılması ve faydalı kalkınma amaçlarına ayrılması konusunda artan bir fikir birliği bulunmaktadır (Shome, 1995: 1).

Yaşanan gelişmeler ülkelerin tek başlarına çözüm olamayacakları tarzdadır. Günümüz dünyasında bir ülkede yaşanan sorun sadece o ülkeyi değil dünyanın geri kalan kısmını da etkilemektedir. Bu nedenle sorunları ortadan kaldırmak bütün ülkelerin lehine bir sonuç doğuracaktır. Bu bağlamda önemli araçlardan biri olan vergiler ve vergileme anlayışındaki değişim dikkate değerdir. Fakat, global ölçekli sorunlara çözüm olarak önerilen vergilerin uygulanma alanlarının bütün dünya olması gerekmektedir. Bu noktada ise bazı sorunlarla karşılaşılması kaçınılmaz olmaktadır. Bu çalışmanın amacı global vergi önerileri ve uygulanabilirlikleri hakkında çıkarımda bulunmaktır. Bu bağlamda öncelikli olarak global vergi fikrinin arka planı üzerinde durulmuş ardından ana hatlarıyla teklif edilen global vergilere değinilmiştir. Son olarak da bu vergilerin global düzeyde uygulanabilirlikleri hakkında çıkarımda bulunulmuştur.

II. Global Vergilerin Arka Planı

Global vergilerin genel bir tanımı yoktur. Buna rağmen yapılan bazı tanımları bulunmaktadır. Buna göre global vergi global ölçekte sürdürülebilir refah toplumu yaratabilmek için önemli politik bir araçtır. Diğer bir tanıma göre ise, global mal ve aktiviteler üzerinde global olarak uygulanan bir vergileme sistemidir. Bu vergiler global aktivitelerin negatif etkilerini azaltmaya çalışırken belli miktarda gelir sağlamak ve ayrıca bu geliri yeniden dağıtarak global kamu mallarının sunumunu sağlamaya çalışmaktadır. Bu dört kriter (global mal

ve aktiviteler üzerine vergi koymak, global aktivitelerin negatif etkilerini azaltmak, gelir sağlamak ve global ölçekte bu geliri yeniden dağıtmak) global vergilerin en mükemmel şeklini oluşturmaktadır. Bununla birlikte bu kriterlerin hepsini taşımayan global vergilerin çeşitli şekilleri de olabilir (Uemura, 2007: 114). Bazı ülkeler yakın zamanda bu tarz vergileri uygulamaya koyarak bahsedilen amaçlardan bazılarını yakalamaya çalışmaktadırlar.

Özellikle son otuz yıldır finansal piyasalarda, mali kalkınma kaynaklarının harekete geçirilmesi açısından hızlı bir yenilenme süreci yaşanmaktadır. Ulusal açıdan bu yenilikler, gitgide artan gelişmiş mali araçlar ve piyasaların oluşumuyla gelişen mikro kredi olanaklarından kaynaklanmıştır. Katma değer vergisinin gittikçe artan kullanımı haricinde, kamu kesimi aracılığıyla mali kaynakların hareketinde çok az bir gelişme olmuştur. Daha genel olarak, liberalleşme ve deregülasyonlar, vergilerin globalleşme ve internet ticareti gibi yeni alanlara uygulanmaması durumunda, kamu sektörünün geleneksel alanlardan kalkınmanın finansmanını gerçekleştirme kapasitesini azaltmaktadır. Diğer yandan, özellikle kamu harcamalarının nispeten düşük olduğu gelişmekte olan ülkelerde, globalleşmeden kaynaklanan yapısal değişikliklerin bir sonucu olarak kamusal kaynak talebi artmaktadır. Ayrıca giderek globalleşen dünyada global kamu mallarını finanse etme ihtiyacı kalkınmanın finansmanında yeni kaynaklara olan ihtiyacı artırmaktadır. Yıllar boyunca, kalkınmaya ek finansman sağlamak amacıyla ulusal ve uluslararası pek çok yenilikçi önerilerde bulunulmuştur (United Nations, 2002: 64).

Kısaca bahsedilen bu gelişmeler global vergilerin altyapısının oluşmasına katkı sağlamıştır. Fakat global vergiler yeni bir fikir değildir. Hukuk bilimi adamı James Lorimer, 1884 tarihli “Uluslararası Hukuk Biliminin Temel Sorunları” adlı kitabında bu fikirden söz etmiştir. Alfred Marshall, John Maynard Keynes ve James Meade gibi ünlü ekonomistlerin çoğu da benzer şekilde bu fikri dile getirmişlerdir. 1945 yılında Birleşmiş Milletler’in kuruluşu sırasında, iktisatçı ve siyasetçiler, yenilenen buhran ve savaş tehlikesinden kaçınmak için sağlam uluslararası ekonomi politikası ihtiyacından söz etmişlerdir. Ancak 1950’li ve 1960’lı yıllarda, Soğuk Savaş’ın zayıflığı ve Amerika Birleşik Devletleri hükümeti ile birçok büyük şirketin hareketli direnişi neticesinde global vergiler gözden düşmüştür. 1970’li yıllarda global vergi fikri, çevresel meseleler ve “global ortak mallar” kavramı ile birlikte akademisyenler, sivil toplum kuruluşları ve birkaç ilerici hükümet arasında yeniden ivme kazanmıştır. Bazı iktisatçılar, bu kaynakların kullanımı üzerindeki vergi ya da ücretlerin dünya atmosferinin, toprak ve okyanusların korunması ve kontrol edilmesine yardımcı olabileceğini ileri sürmüşlerdir (Paul ve Wahlberg, 2002: 2).

Bu gelişmeler yaşanırken 1972 yılı global vergiler alanında bir dönüm noktası olmuştur. Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı, uluslararası toplumun global vergileri göz önünde bulundurması önerisinde bulunmuştur. Aynı yıl Roma Klübü, meşhur büyümenin sınırları raporunda uluslararası

kuruluşları finanse etmek için global vergileri tartışırken, iktisatçı James Tobin, ilk olarak döviz işlemleri üzerinden alınacak global vergi önerisinde bulunmuştur. 1977’de Washington’daki Brookings Enstitüsü konu üzerine birkaç toplantı düzenlemiş ve aynı yıl Birleşmiş Milletler Kongresi çölleşmeyle mücadele etmek için olası bir gelir kaynağı olarak global vergilerden bahsetmiştir. 1980’li yıllar boyunca ülkeler sadece, Birleşmiş Milletler Deniz Sözleşmesi Kanunu’nda yer alan, uluslararası deniz yatağı madenciliği üzerinden alınan global bir vergiye sahiptiler. Bilim adamları ve siyasetçiler uluslararası konferans ve forumlarda diğer global vergi türlerini tartışmaya devam etmişlerdir. 1992’de Ruben Mendez, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programında Uluslararası Kamu Maliyesi konusunda vergi önerilerini ön plana çıkaran öncü bilimsel bir eser yayımlamıştır. Global Yönetim Komisyonu bir dizi yeni vergi teklifinde bulunmuştur. Bunların arasında çok uluslu işletmeler üzerindeki vergi, döviz işlemleri üzerindeki vergi ve uluslararası uçak biletleri, açık deniz yolu taşımacılığı ile okyanusları ve kıyı ötesi balıkçılığı içeren global ortak mallar üzerinden alınacak “kullanıcı ücreti” yer almaktadır (Paul ve Wahlberg, 2002: 2-3).

Geçmiş bu şekilde özetlenebilecek global fikri çeşitli argümanlar ileri sürülerek desteklenmeye çalışılmaktadır. Global vergi fikrinin dayanakları olarak adlandırılabilir bu düşünceler aşağıdaki gibi özetlenebilir (bknz: Wahl, 2006; Uemura, 2007):

- *Global sorunlar*: Öncelikli olarak bu tarz bir vergiye ihtiyacın bütün dünyayı ilgilendiren sorunların ortaya çıkmasından kaynaklandığı söylenebilir. Çünkü ortaya çıkan sorunlar bir ülkenin tek başına çözebileceği tarzdan değildir. Bu nedenle bu tarz sorunları bir ülkeden ziyade, ülkelerin üzerinde yetkiye sahip bir organizasyonun çözmesi gerekmektedir. Bu organizasyon ise gerekli finansman sorununu bütün ülkelerin ortak hareket ettiği bir yaklaşımla çözebilecektir.
- *Yeni gelir kaynağı yaratma*: Günümüzde ülkeler yabancı sermaye çekebilmek adına sermaye üzerindeki vergi yükünü en aza indirme yarışı içerisindeyler. Bu arzu ise ülkelerin sermaye geliri üzerinden elde ettikleri finansmanın azalmasına neden olmaktadır. Artan kamu harcamalarını finanse etmesi içinse bu yeni vergiler uzun vadede önemli bir gelir kaynağı olma potansiyeline sahip olabileceklerdir.
- *Dışsallıkları azaltma*: Günümüzde özellikle çevreye yönelik oluşan hassasiyet ona zarar vererek olumsuz dışsallık yayan malların üretiminin kısılmasına sebebiyet verecektir. Pigovian tarzda oluşturulacak vergiler gerek çevreyi gerekse insan sağlığını

tehlikeye sokacak uygulamaların azalmasına katkıda bulunabilecektir.

Bahsedilen bu argümanlar gelecekte daha da ön plana çıkacaktır. Global kamu malı olarak adlandırılacak ve geçmiştekinden farklı birçok yeni mal ortaya çıkmış bulunmakta ve bunların finansmanı gerekmektedir. Bahsedilen bu nedenler global finansman ihtiyacının doğduğuna işaret etmektedir. Bu nedenlerden dolayı bütün dünyada uygulanabilecek yeni vergiler gündemin ana tartışma konusunu oluşturmaktadır.

III. Global Vergi Önerileri

Bir çok sivil toplum kuruluşu, Birleşmiş Milletlerin Milenyum Kalkınma Hedeflerini finanse etmek için yeni global vergileri benimsemişlerdir. Global vergi önerilerinin çoğu sıcak para akışı, sınır ötesi kirlilik ya da global silah satışı gibi işlemler üzerine vergi koyarak global bir kamu malını finanse etmeye çabalamaktadır. Bu önerilerin arkasında, vergileme gelir potansiyelini azaltmaz şeklinde gizli bir varsayım bulunmaktadır. Birçok politikacı da global vergiler için desteklerini dile getirmişlerdir (Reisen, 2004: 9). Çünkü politikacılar için, bazı dezavantajları olsa da yeni vergi demek yeni gelir kaynağı anlamına gelmektedir.

Potansiyel olarak global vergiler okyanuslar, internet, haberleşme frekansları, uluslararası ticaret ve silah transferlerini kapsamaktadır. Başlıca global vergiler karbon vergileri, uçak yakıt vergileri ve döviz işlemleri vergisidir. Bu vergiler, iklim değişiklikleri ve global ekonomik istikrar gibi global kapsamlı sorunlarla ilgili olmaları nedeniyle “global” olarak ifade edilmektedirler. Her bir ülke için alınan önlemler ister istemez bu çerçevedeki sorunları hafifletmede sınırlı bir etkiye sahip olmaktadır. Bu nedenle etkin önleyici faaliyetler global kapsamlı ve çözümü sorunun büyüklüğü ile orantılı olmalıdır. Bu, problemlerin en iyi global düzeyde çözümlenebileceklerini ifade etmektedir (Baumert, 1998: 1).

Global vergilere bakıldığında çevreye, silah ticaretine, sermaye hareketlerine, ticarete ve son olarak da günümüzün en gözde aracı olan internete yönelik olarak oluşturuldukları görülmektedir. Aşağıda bu alanlarda yapılan vergi önerileri incelenecektir.

A. Global Çevre Vergileri

Çevre belki de günümüzde insanoğlunun en çok üzerinde durduğu ve korumaya çalıştığı alanlardan birini oluşturmaktadır. Bunun nedenleri ise, çevrenin mevcut üretim kapasitesine katkı sağlaması, insan sağlığına etki etmesi ve gelecek nesillere kullanılabilirlik şeklinde bırakılması gerektiğidir. Günümüzde sürdürülebilirlik kavramı çok fazla önem arz etmeye başlamıştır. Çünkü sadece bugünü düşünerek yaşamak sadece bencillikle ifade edilebilecek

bir düşünce tarzıdır. Bu bağlamda çevrenin korunması gerek bizim gerekse gelecek nesillerimizin lehine bir sonuç doğuracaktır.

Çevre vergilerinin uygulanma gerekçelerine bakıldığında birkaç husus göze çarpmaktadır. Bunlar: i) birçok çevresel problemin doğası gereği uluslararası olduğu ve ulusal çapta çözülemeyeceği, bu nedenle uluslararası finansmana ihtiyaç olduğu, ii) çevresel zararların negatif dışsallık doğurdu, bunların neden olduğu maliyetlerin ise ancak bu maliyetleri yaratanlara ödetecek vergiler sayesinde içselleştirilebileceği, iii) birçok çevresel malın global kamu malı veya global mal olduğu bu nedenle vergiler sayesinde kamu tarafından finanse edilmesi gerektiği şeklinde ifade edilebilir (Wahl, 2006: 6).

Geçtiğimiz yaklaşık son yirmi beş yıl OECD ülkelerinde çevreyi korumak amacıyla ekonomik araçların yoğun bir şekilde kullanımına tanık olmuştur. Bu çerçevede mali araçlar, piyasaya uygun sinyalleri enjekte etmede, yapısal bozuklukları ortadan kaldırma ya da azaltmada ve dışsallıkları içselleştirmede ideal bir vasıta olmuştur (Barde, 2004: 2). Dışsallıkların içselleştirilmesi, ekonomik etkinliği artırmakta ve refah kazancıyla sonuçlanmaktadır (Sledsens, 1998: 14). Bu nedenle çevresel dışsallıkların vergilendirilmesi ekonomik amaçlar için iyi olduğu gibi potansiyel bir gelir kaynağı anlamına da gelmektedir. Bu gibi vergiler hem gelir yaratmaya hem de çevresel zararın azaltılmasına yardımcı olmaktadır (United Nations, 2004: 8). Diğer bir deyişle bu olumsuzlukları ortadan kaldırmak için kullanılan bir araç olan vergi dışsallıkları içselleştirmekle kalmamakta ayrıca ülkelere de önemli bir gelir kaynağı olmaktadır.

Çevre sorunları, gün geçtikçe ulusal sınırları aşmaktadır. Global dışsallıkların en iyi örnekleri, stratosferik ozon tabakasını incelten kimyasal maddelere, global iklim değişikliklerine, okyanus balıklarının azalmasına ve biyolojik çeşitliliğe zarar vererek doğal ortamın tahribine yol açan sera gazlarıdır. OECD üyesi birçok ülkenin gündeminde yer alan sorun, iklim değişikliği ile mücadele etmek ve Kyoto Protokolü taahhütlerini yerine getirmek amacıyla sera gazı emisyonlarının nasıl azaltılacağıdır. OECD, çevreyle ilişkili olarak kabul edilen bir matrah üzerinden hükümetin zorunlu olarak alacağı bir çevre vergisi tanımlamaktadır. 2000 yılında “yeşil vergi” olarak tanımlanmış olan vergi, OECD üyesi ülkelerde, Amerika Birleşik Devletleri’nde % 1 Danimarka’da % 4,5 olmak üzere, gayri safi yurt içi hasılanın ortalama olarak % 2,5’ini oluşturmaktadır. Yeşil vergi gelirlerinin % 70’ini taşıt yakıtları üzerindeki vergiler oluşturmakta ve yeşil vergi gelirlerinin % 20’sini oluşturan motorlu taşıtların alımı ya da kullanımı üzerindeki vergiler ise ikinci sırada yer almaktadır (Reisen, 2004: 10). Aşağıda çevreyi korumaya yönelik önerilen bazı vergilere yer verilmiştir.

i. Karbon Vergileri

Günümüzde artan üretim ve tüketimde kömür, petrol ve fosil yakıtların yaygın ve hızla genişleyen şekilde kullanımı karbon emisyonlarına yol

açmaktadır. Bu yakıtlar ülke içinde ciddi hava kirliliğine ve global ısınmanın birincil kaynağı olan karbondioksitin atmosferde toplanmasına neden olmaktadır (Cuervo ve Gandhi, 1998: 6). Artık bütün ülkeler çevreyle ilgili sorunlarla yüzyüze kalmış durumdadır ve bu ülkelerin birçoğu bu sorunlarla mücadele için çalışmaktadır. Sürdürülebilir çevre en temel amaçlardan biri haline gelmiştir. OECD üyesi ülkelere bakıldığında, ozon tabakasının korunması, mahalli hava kalitesi, asitlenme ve sudaki azot ve fosfatın artması, su temini ve suyun kalitesi, atık yönetimi ve biyo-çeşitliliğin kaybını içeren bir takım değişikliklerin bu ülkeler tarafından dikkatle incelendiği görülmektedir. İklim değişiklikleri ile mücadele etmek ve Kyoto Protokolü taahhütlerini yerine getirmek için sera gazı emisyonunun nasıl azaltılacağı son zamanlarda birçok üye devletin gündem maddesini oluşturmaktadır (OECD, 2001: 1).

Çevreyi korumaya yönelik olarak ortaya atılan ekonomik araçların önemi gün geçtikçe artmaya devam etmektedir. Bu bağlamda, çevre ile ilgili vergilerin rolü ayırt edici bir özellik olarak ortaya çıkmıştır. Karbon vergileri de 1990'lı yılların başında Avrupa Birliği'ne üye olan ülkelerin öncü olduğu "yeşil vergi reformu" çerçevesinde uygulamaya konulan çevre vergilerinin bir parçasını oluşturmaktadır.

Karbon vergisi, fosil yakıt tüketiminin ortaya çıkardığı karbon emisyonu üzerinden alınan bir tüketim vergisidir. Kömür, petrol ve doğalgaz en önemli fosil yakıtları oluşturmaktadır. Bunlardan kömür, birim başına en fazla karbonu üretmekte, bunu petrol, ardından da doğalgaz izlemektedir. Karbon vergisi spesifik bir vergidir. Yani kömürün tonu ya da petrolün varili başına sabit bir miktarda alınmaktadır (Poterba, 1991: 3).

Karbondioksit en önemlisi insan kökenli (antropojenik) sera gazıdır (Shome, 1995: 15). Global iklim değişikliği sorununa alt atmosferi ısıtan aşırı karbondioksit emisyonu neden olmaktadır. Karbondioksitin atmosferik yoğunlaşması son iki asır boyunca önemli ölçüde artmıştır. Bu durum ormanların kesilmesi ve yanmasının yanı sıra yirminci yüzyıl boyunca enerji tüketimindeki 10 kat artışın beraberinde yaşanmıştır. İskandinavya gibi nispeten küçük bölgelerde sonuç itibarıyla daha uzun büyüme mevsimi yaşanabilirken, daha büyük arazi bölgelerinde ise daha sıcak ve daha kuru mevsimler yaşanmakta ve üretimi azaltmaktadır (Shome, 1995: 5).

Karbon vergisi getirilmesinin temel nedeni, karbondioksit emisyonunun azaltılmasıdır. Karbon vergisi, fosil yakıt kullanıcılarını sera gazı yaymaları neticesinde global tehlikeye neden oldukları ekonomik dışsallıkları içselleştirmeye zorlamaktadır (Cuervo ve Gandhi, 1998: 17). Bu vergiler dışsallıkları vergilendirmeleri nedeniyle ekonomik ve çevresel açıdan oldukça çekicidirler (Baumert, 1998: 2). Karbon vergilerinin temel politika amacı ise global ısınma ile mücadeledir. Beşeri faaliyetlerden kaynaklanan global ısınma, potansiyel olarak etki alanı geniş, iklimsel ve ekolojik bozulmaya neden olmaktadır. Eğer durdurulmazsa bu değişimler deniz seviyesinde artış, çölleşme

ve rüzgar, sel ve kuraklıkların sıklık ve şiddetinde artışla sonuçlanacaktır. Bu yeni iklim koşulları, yaygın hastalıklar, nüfusun yer değiştirmesi ve hatta yoğun nüfuslu alanların ortadan kalkmasına yol açabilecektir. Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP), global ısınmanın negatif etkilerinin her yıl için 300 milyar dolarlık bir maliyet artışına neden olacağı tahmininde bulunmuştur (Paul ve Wahlberg, 2002: 5-6).

Karbon vergileri, hane halkları ve işletmelere kendileri için en iyi iş bileşimi seçme olanağı sağlayarak ve onların yakıt verimi daha fazla olan taşıtlar, daha kolay erişilebilir yer ve hedefler, daha etkin araçlar, kaynak etkili mallar (geri dönüştürülmüş ürünler gibi) ve alternatif yakıtlara kaymalarını teşvik ederek, enerji tasarrufu ve emisyon indirimi stratejilerini desteklemesi nedeniyle etkili ve esnekler. Karbon vergileri, enerji tasarrufu ve emisyon indirimlerinin yanı sıra çeşitli ekonomik, sosyal ve çevresel amaçları gerçekleştirmeye de yardım etmekte ve böylece doğru sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilmesine olanak sağlamaktadır (Litman, 2010: 4).

Karbon vergisi, iklim değişikliği maliyetleri hakkında enerji tüketicilerini bilgilendirir. Karbon yoğun faaliyetlerin maliyetlerini artırır ve karbon emisyon indirimlerinden mali tasarruflar sağlar. Fosil yakıt tüketimi, karbon emisyonunun dışında petrol üretim ve dağıtımının çevresel maliyetleri, ithal edilen yakıtın ekonomik ve güvenlik maliyetleri ve trafik sıkışıklığı, park ücretleri, kazalar ve gürültü kirliliği gibi motorlu aracın dışsal maliyetlerini içeren bir takım dışsal maliyetler de yüklemektedir (Litman, 2010: 6).

ii. Uçak Yakıtı Vergisi

Havacılığın, sosyal ve ekonomik açıdan bir takım faydaları ve çevresel olarak zararlı bir dizi sonuçları bulunmaktadır. Ayrıca, iklim değişikliklerine sebebiyet veren sera gazlarının global envanterine önemli ve artan oranda bir katkı sağlamaktadır (Whitelegg, 2000: 2). Uçak yolculuğu gün geçtikçe büyüyen önemli bir endüstridir ve kıt olan dünya kaynaklarının bir kısmını tüketmektedir. Ancak en önemlisi fosile dayalı yenilenemeyen yakıtların hava ulaşımında kullanılmasıdır. Hava ulaşımı sektöründe kullanılan yakıt miktarı, toplam global fosil yakıt tüketiminin yaklaşık olarak %3'ünü temsil etmektedir (Cottis ve Morrell, 2001: 4).

Uçak yolculuğu, günümüzde global karbondioksit emisyonunun yaklaşık olarak %3'ünü oluşturmasına rağmen, en hızlı artan emisyon kaynağını oluşturmakta ve 2015 yılına kadar 3 katına çıkması beklenmektedir (Baumert, 1998: 4). Dünya Meteoroloji Örgütü ve Birleşmiş Milletler Çevre Programı tarafından düzenlenen Hükümetler Arası İklim Değişikliği Paneli (IPCC)'nde, 2050 yılında tüm karbon emisyonunun %15'ini uçak yolculuğunun oluşturacağı tahmin edilmiştir. Günümüzde, uluslararası uçuşlarda kullanılan uçak yakıtı, uluslararası bir anlaşma ile yakıt vergilerinden muaf tutulmakta ve bu durum deniz ve demir yolu gibi daha az kirletici ulaşım türleri açısından bir dezavantaj oluşturmaktadır (Paul ve Wahlberg, 2002: 17).

OECD, Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü (ICAO) ve IPCC'nin yapmış olduğu bir takım çalışmalar, global ısınmayı ve ozon tabakası da dahil olmak üzere atmosfer üzerindeki diğer negatif etkileri azaltıcı bir araç olarak uçak yakıtı vergilerini incelemektedir. Onlar, uçak yakıtı üzerindeki bir verginin yolcu ve navlun ücretlerini, %25 oranında bir yakıt vergisine rağmen daha pahalı hale getireceği sonucuna varmışlardır. Bu yakıt vergisinin tamamen tüketicilere geçmesi durumunda yaklaşık olarak %5 oranında ilave bir kullanıcı maliyetleri söz konusu olacak ve talep %5-10 kadar azalacaktır. Artan yakıt maliyetleri, daha verimli motorlar ve daha verimli uçak dizaynı kullanımı için güçlü bir teşvik yaratacaktır. Ayrıca yüksek yakıt fiyatları daha verimli bir hava trafik kontrol sistemi ve havayolu emisyonunu etkileyen diğer faktörler açısından teşvikleri artıracaktır (Paul ve Wahlberg, 2002: 17).

Hava ulaşımı ayrıca hidrokarbon ve azot oksit gazları ve gürültü gibi diğer kirlleticileri de meydana getirmektedir. Buna rağmen, uçak yakıtı birçok ülkede tüketim vergilerinden muaf tutulmaktadır. Uluslararası Sivil Havacılık Organizasyonu kuralları ve birçok iki taraflı Hava Hizmetleri Anlaşmaları, uluslararası uçuşlarda kullanılan yakıt üzerine uygulanan vergiler için hukuki engeller oluşturmuşlardır (OECD, 2002: xxix).

Karbon vergileri gibi uçak yakıtı vergileri de iklim değişikliği bağlamında tartışılmaktadır. Günümüzde uçak sanayisi yakıt vergilerinden muaf olduğundan, uçak yakıtı dünyadaki en ucuz yakıt durumundadır. Bu nedenle uçak yakıtı vergileri, potansiyel olarak en umut verici global vergiler olmaya devam etmektedir. En önemlisi, uçak vergilerini aşamalı olarak geliştirme fırsatı bulunmaktadır (Baumert, 1998: 4).

iii. Okyanusları ve Atmosferi Kullanım Vergisi / Uluslararası Hava Taşımacılığı Vergisi

Çevreciler “global ortak malların” kullanımı üzerine maliyetler yükleyen vergileri savunmaktadırlar. Bu vergiler, okyanusların ve atmosferin insanlar tarafından yoğun bir şekilde kullanımının neden olduğu olumsuz etkileri azaltabilir ve bu değerli kaynakları araştırma ve koruma amaçlı fon yaratabilir. Bu gibi vergiler, uluslararası hava trafiği, uluslararası deniz trafiği ve okyanusları ve atmosferi kirlüten askeri kullanım üzerinden alınabilir. Askeri kullanım üzerinden alınmasının nedeni, askeri kullanımın kayda değer bir kirliliğe neden olmasıdır (Paul ve Wahlberg, 2002: 18).

Uzmanlar, yolcu ve yük taşımacılığının emisyonlar ve gürültü nedeniyle çevre kirliliğinin çok önemli bir faktörü olduğu konusunda hemfikirdirler. Uluslararası hava taşımacılığı kullanıcılarından vergi alınması konusundaki öneriler, başta Birleşmiş Milletler olmak üzere çeşitli uluslararası forumlarda tartışılmaktadır. Uluslararası hava taşımacılığı vergisini savunanlar, çevresel dışsallıkların içselleştirilmesinde “kirlüten öder” ilkesini kapsayan ekonomik bir araç olması nedeniyle bu vergiyi desteklemektedirler (United Nations, 2002: 65). Savunucular sıklıkla, uluslararası uçak biletleri ve havayolu kargo ücretleri üzerinden vergi alınmasını da önermektedirler (Paul ve Wahlberg, 2002: 18).

Uluslararası hava taşımacılığı vergisini savunanlar, kirleten öder prensibi çerçevesinde çevresel dışsallıkların içselleştirilmesinde ekonomik araç olarak bu vergiyi görmekte-dirler. Böyle bir vergi ayrıca ödeme gücü bağlamında artan oranlı olarak görülmektedir. Gerek dünyadaki gelir sınıfları arasında gerekse ülkeler arasında, vergi yükü çoğunlukla, uluslararası hava taşımacılığıyla globalleşme sürecine hem katkı sağlayan hem de ondan faydalanan bireyler ve işletmeler üzerinde kalacaktır. Ancak, uluslararası hava taşımacılığı vergisinin etkisi, turist hedefleyen ülkeleri ilgilendiren bir durumla ele alınmaktadır. Bazı gelişmekte olan ülkeler, turistlerden gelecek gelir için büyük oranda döviz beklentisi içinde olduklarından turist seyahatinin yüksek fiyat esnekliğini olumsuz şekilde etkileyebilirler (United Nations, 2002: 65).

Uluslararası hava taşımacılığı vergisinden elde edilen potansiyel gelir muhtemelen çok büyük çapta olmayacaktır. Bütün uluslararası yolcu biletleri ve yük taşımacılığı bedelleri üzerindeki yüzde bir oranında bir verginin yılda 2.2 milyar Amerikan dolarına yol açacağı, ancak bunun yalnızca 0.8 milyar Amerikan dolarının yolcu biletleri üzerinden elde edileceği tahmin edilmektedir. Uçak yolculuğunun, özellikle de turizmin gelir esnekliği oldukça yüksektir ve en azından ekonomilerin geliştiği dönemlerde fiyat etkisini dengeleyebilir (United Nations, 2002: 65). Dolayısıyla, insan mobilitesinin artmaya başladığı günümüzde hava taşımacılığı üzerinden alınacak bir vergi ulaşımı olumsuz yönde etkileyebilir. Çevresel açıdan olumlu sonuç doğurabilecek bu durum insanların yer değiştirmesini engelleyeceğinden dolayı günümüz ekonomik çevresiyle fazla uyuşmamaktadır.

B. Uluslararası Silah Ticareti Vergisi

Silahsızlanma savunucuları uzun süredir silahsızlanma ve diğer barışçıl amaçları destekleyerek silah ticareti hacmini azaltmak ve gelirleri artırmak amacıyla, uluslararası silah ticareti üzerine vergi koyulmasını önermektedirler. Bu vergi konusundaki öneriler, yıllar boyunca Suudi Arabistan Hükümeti, Birleşmiş Milletler Çevre Programı, Birleşmiş Milletler Kalkınma Planlaması Komitesi ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Planlaması İnsani Gelişme Raporu'nu kapsayan çeşitli kesimlerden gelmiştir (Paul ve Wahlberg, 2002: 19).

Silah ticaretinin hacmi geniştir ve kamusal zararları da oldukça şiddetli boyutlardadır. Silah ticaretinin vergilendirilmesi, global gelir yaratma ve global olarak negatif dışsallık yaratan mal hacminin azaltılması şeklinde iki amaca hizmet etmektedir. Kavramsal olarak, silah ticareti üzerinden alınacak bir vergi, kaynakları milli savunma bütçesinden global kamu mallarının finansmanına aktaracaktır (Binger, 2003: 19).

Dünya ticaretinin çok küçük bir kısmını oluşturan uluslararası silah ticareti, 1990-2000 döneminde yaklaşık olarak 25-30 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu ticaret üzerinden alınacak olan %5 oranında bir vergi, vergi etkisi nedeniyle küçük bir ticaret azalımı göz önünde bulundurulduğunda,

yaklaşık olarak 1,2 milyar dolar kazanç getirecektir (Paul ve Wahlberg, 2002: 19). Ancak bu vergi muhtemelen yasa dışı silah transferini sınırlandırmaya çok fazla katkı sağlamayacaktır (United Nations, 2002: 68). Düşünülen bu verginin beklenen geliri elde edilemeyeceği ve barışa katkı sağlayamayacağı söylenebilir.

C. Döviz İşlemleri Vergisi / Tobin Vergisi

1972 yılında Nobel ödüllü James Tobin, döviz kurlarına istikrar kazandırmak ve kısa dönem spekülasyonu engellemek amacıyla, uluslararası döviz işlemleri üzerinden bir vergi alınması önerisinde bulunmuştur. Tobin vergisi olarak adlandırılan bu verginin arkasındaki temel düşünce, döviz alım ve satımını kapsayan her bir döviz işlemi üzerinden küçük oranda bir vergi alınmasıdır (Wahl ve Waldow, 2001: 4). Buna göre, bir ülkede yapılacak tüm döviz işlemleri üzerinden aynı oranda vergi alınması ve bu verginin tam anlamıyla etkin olarak uygulanabilmesi için bütün dünya ülkeleri tarafından kabul görmesi gerekmektedir (Saraçoğlu-Şahan, 2004: 74).

Tobin vergisi kısa vadeli sermaye akımlarının miktarını azaltmak için tasarlanmıştır. Böyle bir vergi uzun dönemli yatırımlar üzerinde önemsiz, kısa dönemli işlemler üzerinde ise önemli maliyetler oluşturmaktadır (Wahl-Waldow, 2001: 7). Bu tarz bir vergi, spekülasyon yoluyla ülkeye verilebilecek zararları azaltılacak, merkez bankalarının ulusal parayı daha rahat koruyabilmesini sağlayacak ve vergi geliri yaratacaktır (Saraçoğlu-Şahan, 2004: 73).

James Tobin'in döviz değişim işlemleri üzerinden bir vergi alınması önerisinde bulunmasından bu yana, global bir vergi sistemine duyulan ilgi artmaya devam etmiştir. Tobin'in birincil amacı, piyasa fiyatlarında görülen dalgalanma dönemlerinde aşırı döviz spekülasyonunu önlemektir. Gelir artışı ise ikinci sırada yer almaktaydı. Global vergi sisteminin yeni savunucuları ise, farklı bir hedefler grubuna odaklanmıştır. Finansal piyasaların istikrarı ile daha az ilgilenirken, halk sağlığı, yoksulluğun azaltılması ya da çevresel nedenler için ilave fon oluşturulması konularına çok daha fazla ilgi göstermişlerdir. Bu açıdan bakıldığında, global vergileme kavramı, Birleşmiş Milletler'in Milenyum Kalkınma Hedefleri'nin geliştirilmesine olumlu bir şekilde katkıda bulunmuştur (Rickman, 2006: 2).

1990'lı yılların başlarında Tobin vergisi Birleşmiş Milletler sistemi ve daha genel olarak mutlak yoksulluğu azaltacak global çabalar için fon kaynakları arama kapsamında tartışılmıştır. Ayrıca, döviz piyasalarının gittikçe artan şekilde büyümesi ile birlikte döviz işlemleri vergisi, çeşitli global amaçlar için oldukça önemli potansiyel bir gelir kaynağı haline dönüşmüştür. Bir trilyon Amerikan dolarının küçük bir kısmının dahi Birleşmiş Milletler faaliyetleri ve diğer global kamusal malların finansmanında çok büyük bir farklılık yaratacağı birçok kişi tarafından tartışılmaktadır. Döviz işlemleri vergisi, 1995 yılında

Kopenhag'da yapılan Sosyal Gelişim Dünya Zirvesi'nde bu açıdan tartışılmıştır. Birçok sivil toplum kuruluşu ve politikacılar, döviz işlemleri vergisini gelir potansiyeli açısından savunmaya başlamışlardır. Hem finansal krizlere tepkiler hem de global fonlara duyulan proaktif ihtiyaç, globalleşmeyle mücadelede Tobin vergisini kilit nokta haline getirmiştir (Patomäki, 2007: 2).

Bu verginin başarılı olabilmesi ise bütün ülkelerin bu vergiyi uygulamalarına bağlı olmaktadır. Günümüzde teknolojinin de etkisiyle sermayenin hızla yer değiştirebilmesi ona birçok avantaj sağlamaktadır. Sermaye açısından oluşan bu avantaj diğer taraftan ise bazı ülkelerin aleyhine sonuçlar doğurabilmektedir. Dolaşan bu sıcak para bazı ülkelerin ekonomilerini kısa süreli de olsa ayakta tutabilmelerine neden olabilmektedir. Neticede sermaye çekmeye çalışan gelişmekte olan ülkeler için bu vergi pek mantıklı gözükmemektedir.

D. Elektronik Posta / İnternet Vergisi

İklim değişikliği gibi global ölçekli kamusal malların finansmanında kullanılabilecek diğer bir global vergi önerisi de "bit vergisi" olarak da bilinen elektronik posta ya da internet vergisidir. Bu vergi internet üzerinden gönderilen veri miktarı üzerindeki vergiyi ifade etmektedir. İnternet, ticari girişim ve ekonomik görünümünden geniş ölçüde etkilenmektedir. Yeni kurulacak bir şirket için mutlaka fiziki bir varlık oluşturmaya gerek bulunmamaktadır. Sanal işlemler yoluyla da ticaret yapılabilir. Tüketiciler, kitap ve uçak biletinden giysi ve bilgisayara kadar her şeyi evlerinde oturdukları yerden satın alabilmektedirler. Elektronik ticaretin bu yeni şekli hem ulusal hem de uluslararası ekonomilerde bir pazar haline gelmiştir (Swartz, 2003: 144).

Elektronik ticaret vergisiyle oluşan bu yeni pazarın vergi dışı kalması engellenmeye çalışılmaktadır. Fakat burada geleceğin ticaret şeklinin engellenmemesi ise çok önem arz etmektedir. Önemli olan internet aracılığıyla oluşan gelirin vergi dışı kalmasını engellemektir. Bunun haricinde elde edilen gelirle de ülkeler arasındaki dijital uçurumun kapatılmasına katkı sağlanabilir (Bknz.; Gökbnar, Utkuseven, 2002:2003-216).

Bu vergi elektronik posta kullanımını caydırmayı amaçlamamaktadır. Dahası, bu verginin taraftarları zengin ve fakir arasındaki "dijital ya da sayısal uçurumu" daraltmada kullanılacak fonları artırmayı ümit etmektedirler. Gelirler, fakir toplumlarda ve düşük gelirli ülkelerde elektronik posta ve web erişimini uygun hale getirmeye yardımcı olacaktır. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı 1999 İnsani Gelişmişlik Raporu böyle bir vergiden söz etmiştir. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, global olarak 1996'da böyle bir verginin 70 milyar dolar kazanç sağlayacağı tahmininde bulunmuştur. İnternet kullanıcıları artık sıklıkla hacmi fazla fotoğraf ve büyük dökümanları gönderdikleri için veri aktarım hızı 1996'dan çok daha yüksektir ve internet kullanıcılarının sayısı aşırı ölçüde artmıştır. Dolayısıyla internet vergisinden elde edilen gelirlerin önemli miktarlara ulaşacağı tahmin edilmektedir (Paul ve

Wahlberg, 2002: 18). Fakat buradaki sorun aktarılan verilerin türlerine nasıl ayrılacağıdır. Diğer bir deyişle gelir kazandırıcı işlemler ile kazandırıcı olmayanlar birbirlerinden nasıl ayırt edilecektir. Ayrıca geleceğin en önemli aracını vergilendirmek, gelişimini de olumsuz yönde etkileyebilecektir.

E. Dünya Ticaret Vergisi

Dünya ticareti 20-40 yıl öncesine göre daha hacimlidir. Artan ticaretten böyle bir ticaret vergisinin alınması fayda kriterine dayalı olarak açıklanabilmektedir. Uluslararası piyasada mal ticaretinin yaklaşık olarak %95'i okyanus üzerinden yapılmaktadır. Bu ise kullanım karşılığı olarak alınan bir harç olarak görülebilir (Binger, 2003: 19). Brandt Komisyonu, yaklaşık otuzbeş yıl önce dünya ticaret gelirlerini artırma yolunu ararken bu vergi önerisinde bulunmuştur. Wharton İşletme Fakültesi'nde Fahri Profesör William Evan, 1997 yılında New York Times'da yayınladığı bir makale ile bu fikri yeniden gündeme getirmiştir. Bu vergi de e-posta vergisi gibi, vergi kapsamına aldığı faaliyetleri caydırma amacı gütmemektedir. Aksine, uluslararası ticaret ve zenginliğin, barış ve genel sağlık için çalışan uluslararası kuruluşlara bağlı olduğu fikrine dayanarak, uluslararası gelirleri artırmayı amaçlamaktadır (Paul ve Wahlberg, 2002: 18).

Dünya Ticaret Örgütü'ne göre, 2000 yılında dünya ticareti 6.2 trilyon dolardı. 1 sent vergiye karşılık %5'lik bir elastikiyet göz önünde bulundurulursa, bu vergi aynı yıl 58.9 milyar dolarlık bir gelir sağlayacaktır. Bu verginin gelişmekte olan ülkelerden doğan ticareti azaltması halinde, diğer şartlar sabitken bu ülkelerin büyüme beklentilerini olumsuz şekilde etkileyecektir. Ancak, uluslararası ticaretin büyük kısmının OECD ülkelerinde gerçekleştiği göz önünde bulundurulursa, verginin artan oranlılığı yüksek olacaktır (Binger, 2003: 19).

IV. Global Vergilerin Uygulanabilirlikleri

Global vergi kavramıyla bütün dünyada genel olarak uygulanması gereken vergiler anlaşılmaktadır. Buradan çıkarılması gereken sonuç bu tarz vergilerin bütün dünya tarafından aynı anda uygulanmasının gerektiği yönündedir. Bu gerekçenin arkasında yatan temel düşünce ise bu vergilerin ortaya çıkışlarında saklıdır. Yukarıda ele alınan vergilere bakıldığında her birinin aynı ülke sınırları içerisindeki veya farklı ülkelerdeki ekonomik birimlere negatif dışsallık yayan davranışların ortadan kaldırılmasına yönelik olarak geliştirildikleri göze çarpmaktadır. Bu ise bu tarz vergilerin bütün dünya tarafından uygulanması gerektiği gibi çok önemli bir sonucu ortaya koymaktadır.

Global vergilerin uygulanabilmesi için bazı şartları sağlaması gerekmektedir. İlk olarak, vergi uyum maliyetleri minimum olacak şekilde yönetim kolaylığı ve basitlik avantajına sahip olmalıdır. İkinci olarak,

savunulabilir sağlam ve mantıklı bir iktisat politikası için gerekli olan temel amaçları taşımalıdır. Üçüncü olarak, düşünülen vergi, uygulanması için yapılan siyasi mücadeleye degecek kadar bir gelir artışı sağlamalıdır. Son olarak da global bir vergi dünya ülkelerinin en azından birkaçının gruplaşmasını içermelidir (Wachtel, 2000: 342). Bu şartlar global olarak bir verginin uygulanmasında gerekli olmakla birlikte yine de uygulamada karşılaşılabilecek çeşitli problemler olabilecektir. Bu problemler ise aşağıdaki gibi ele alınabilir:

Uluslararası organizasyon sorunu: Neredeyse bir bütün olarak algılandığı fakat ulusal sınırların yer aldığı bir dünyada bütün ülkelerin birlikte hareket edebilmesini sağlayacak bir gücün yoksunluğu global vergilerin uygulanabilmesindeki en büyük problemi oluşturmaktadır. Herbir ülkenin bu tarz vergileri kendi başlarına uygulamaya çalışması ve hatta uygulaması bile tam anlamıyla yeterli olmayacaktır. Çünkü birlikte hareket edecek ülkelerin birlikte ortak kararlar alması gerekmektedir. Bu ülkeler arasında günümüzde koordinasyonu sağlayacak bir organizasyon ise henüz kurulmuş değildir. Böyle bir organizasyon olmadan ülkelerin bireysel olarak bu vergileri uygulaması çözüm olamayacaktır. Çünkü bahsedilen problemlere çözüm yine global olmak zorundadır. Örneğin tek bir ülkenin bile çevre vergisini uygulamaması bütün dünyanın zarar göreceği anlamına gelmektedir. Sonuç olarak tek bir ülkenin bu vergiyi uygulaması, global olan soruna kısmi bir çözüm olmaktan ve ilgili ülkeye gelir sağlamaktan öteye bir fonksiyon üstlenmemiş olacaktır.

Dünya devleti gibi bir uluslar üstü organizasyon olmadan ülkeler ulusal bazda bu tarz vergileri toplayabilirler. Fakat hiçbir hükümet kendi yetkisini bir başka kuruma devretmek istemeyecektir. Hükümetler ayrıca kendilerini finansal veya politik olarak destekleyen bankaların ve işletmelerin global vergilere karşı önemli bir direnişi olacağını bilmektedirler (Uemura, 2007: 121). Bu direnişi gözönüne almak ise her devlet için sözkonusu olmayacaktır. Çünkü hedefleri yeniden seçilebilmek olan siyasetçiler, kendilerini destekleyen grupların üzerlerindeki vergi yüklerini artırmada isteksiz davranacaklardır.

Dışsallıklar Sorunu: Özellikle çevreyle ilgili konularda bir ülkedeki ekonomik birimin diğer ülkelere negatif dışsallık yayma olasılığı çok büyüktür. Bu dışsallığın boyutunun tespit edilmesi ve bu dışsallığı yayan tarafa bir bedel ödetilmesi çok zordur. Örneğin komşu ülkede faaliyet gösteren bir işletmenin hava kirliliği yaratarak sizin ülkenize zarar vermesi durumunda oluşacak maliyet nasıl telafi edilecektir. Sizin diğer ülkenin mükellefini vergileme şansınız bulunmamaktadır. İlgili ülke gerekli vergilemeyi yapmış olsa bile yeterliliği konusunda bir çıkarımda bulunmak oldukça zordur.

Dışsallık sadece diğer ülkeye değil aynı zamanda ülke içerisinde de olabilecektir. Özellikle çevre vergileriyle ilgili sorun, bu vergileri ilgilendiren alanlarda çalışan işçilerin üretim kısılmasıyla işsiz kalabileceği gerçeğidir. Bu tarz üretim birimlerinin maliyetlerinin artması ise bu düşük gelirli kesimin olumsuz yönde etkilenmesine neden olabilecektir. Böyle bir durumda maliyetlerin kime yüklendiği ise tartışma yaratmadan belli olmaktadır.

Bunun haricinde sermaye ile ilgili konularda negatif dışsallığı tespit etmek daha kolay olacaktır. Fakat buradaki sorun ise tek başınıza bir vergileme yapmanızın yine size zarar vereceğidir. Bu nedenle koordinasyonsuz yapılan bir vergilemenin faydalı olamayacağı söylenebilir. Bir ülkeye zarar veriyor diye vergilendirilen sermaye diğer ülke için gelir kaynağı olabilecektir.

Gelir sorunu: Global vergilerden elde edilecek gelirin nasıl kullanılacağı diğer önemli bir sorundur. Çünkü negatif dışsallık yayan uygulamalardan elde edilecek vergi gelirin tamamı ilgili ülkede kullanılmayacaktır. Global vergilerin global yoksulluk, gelir dağılımı gibi sorunların çözümü içinde kullanılması gerektiği ileri sürülmektedir. Bu durumda hangi organizasyona ne kadar para aktarılacağı sorun oluşturacaktır. Diğer bir deyişle hangi kaynaklar hangi sorunlar için hangi organizasyon tarafından kullanılacaktır. Bu nokta ise problemin diğer önemli bir ayağıdır. Ayrıca global vergi tarifelerinin ülkeler arasında farklı olması ise vergi rekabetini gündeme getirecektir.

Rekabet edebilirlik sorunu: Özellikle çevre vergisi gibi araçları kullanan ülkeler uluslararası alanda rekabet edebilirliklerini kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kalabilirler. Çünkü bu verilerin uygulanması sırasında ortaya çıkabilecek farklılıklar aynen günümüzde diğer vergilerin neden olduğu rekabet konusunu gündeme getirecektir. Örneğin bir ülkenin kendi sınırları içerisindeki havayolu şirketlerine uygulayacağı global vergi diğer ülkelerde faaliyette bulunan şirketlerle arasında rekabeti bozucu bir uygulamaya neden olabilecektir. Rekabeti bozucu uygulamaların ortadan kaldırılıp uyumlaştırmanın sağlandığı bir global vergileme ise bütün ülkelerin birlikte hareket edebileceği bir organizasyonun parçası olmalarına bağlıdır. Bu ise bugün için olduğu gibi gelecek içinde pek mümkün gibi durmamaktadır.

Çevreyle ilgili vergiler sosyal açıdan azalan oranlı bir etki gösterebilirler. Bilhassa enerji ve ulaşım gibi kitle tüketim ürünlerine uygulanan çevre vergileri bu sektörleri yoğun olarak kullanan düşük gelirli aileler üzerinde önemli bir etki yaratırlar. Burada verginin seviyesi de ayrıca önem arz etmektedir. Deterjan, gübre, pil ve tarım ilacı gibi ürünler üzerindeki vergiler enerji vergileriyle kıyaslandığında sınırlı bir gelir yaratır. Bunlardan örneğin gübre ve tarım ilacı alan çiftçiler gibi belli kişiler etkilenebilir (Barde, 2004: 9-10).

Rekabet sorunu sadece iki ülke arasında değil aynı ülke içerisinde de oluşabilecektir. Bir ülkenin kendi üreticisini vergilememesi o işletmenin dünya çapında rekabet edebilirliğini olumlu yönde etkileyecektir. Diğer taraftan böyle bir vergileme aynı ülkedeki iki farklı sektör arasında da rekabet edebilirliği etkileyecektir. Diğer bir deyişle rekabet edebilirlik ulusal veya uluslararası boyutta olabilecektir (Barde, 2004: 11).

V. Sonuç

Globalleşen dünyada, Birleşmiş Milletler ve diğer uluslararası kuruluşlar, ortaya çıkan krizleri yönetmek ve global kamu yararını desteklemek için çevreyi koruyucu projeler, halk sağlığı tedbirleri, yoksulluğun üstesinden gelecek programlar, savaşları ve iç çatışmaları önleyici girişimler gibi çalışmalarla dünya refahını artırmaya çaba sarfetmektedir. Bunun içinse önemli finansman kaynaklarına ihtiyaç duymaktadır. Bu noktada akla gelen önemli kaynaklardan biri ise global vergiler olmaktadır (Wahl ve Wahlberg, 2002: 29).

Global vergilerin güçlü politika yönlendirme etkileri bulunmaktadır. Bir karbon vergisi ile karbondioksit emisyonu azaltılarak global ısınmanın tehlikeli etkileri hafifletebilir. Bir döviz işlemleri vergisi, döviz piyasalarındaki oynaklığı ve milyonlarca insan için zararlı olabilen spekülasyonları azaltabilir. Diğer vergiler ise okyanus kirliliğini ve silah ticaretini azaltabilir. Ayrıca global vergiler, gelirin sistematik bir şekilde yeniden dağıtımı yoluyla dünyanın gittikçe artan adaletsizliğinin ortadan kaldırılmasına, dünyanın en fakir insanların yoksulluktan kurtulmalarına yardımcı olabilir. Global GSYİH'nın sadece %1'i tutarındaki bir vergi, en ciddi uluslararası problemlerin birçoğunu çözebilir ve zengin ülkelerde tüketiciler üzerine çok makul bir sorumluluk yükleyerek gelecek kuşaklar için çok daha sağlıklı, insancıl bir dünya yaratabilir (Wahl ve Wahlberg, 2002: 29).

Günümüzde bahsedilen düşüncelerle bazı ülkelerin global vergiler uyguladıkları görülmektedir. Fakat bu tarz uygulamaların sadece ilgili ülkeyle sınırlı olduğu ve sadece o ülkeye gelir sağladığı göze çarpmaktadır. Global vergilerin oluşturulmasındaki arka plana bakıldığında ise global çözüm gerektiren sorunlar olduğu göze çarpmaktadır. Sadece bir ülkenin vergi uygulamasının ise global sorunlara çözüm olamayacağı aşikardır. Çünkü günümüzde ortaya çıkan problemler sadece bir ülkeyi ilgilendiren tarzda değildir. Bu sorunlara bütün dünyanın birlikte hareket ederek bir çözüm araması gerekmektedir.

Uluslararası organizasyon sorunu bu vergilerin uygulanmasının önündeki en büyük engeli oluşturmaktadır. Çünkü tek bir ülkenin dahi bu vergiyi uygulamaması beklenen sonucun elde edilmesini olumsuz yönde etkileyecektir. Ülkelerin bireysel olarak bu vergileri uygulaması ise beklenen sonucu vermeyecektir. Böyle bir durumda global vergileri uygulayan ülkelerdeki işletmeler için rekabet sorunu ortaya çıkacaktır. Çünkü bu vergiler işletmeler üzerinde önemli bir maliyet etkisi yaratabilecektir. Bu durum hem işletme hem de devlet açısından olumlu karşılanmayacaktır.

Diğer önemli bir sorun ise bu vergilerden elde edilen gelirin global kamu mallarının finansmanında kullanılmasında yaşanacaktır. Çünkü bu malların finansmanı ancak uluslararası bir organizasyon tarafından yapılabilir. Bu noktada ise hangi organizasyon ne miktarda gelir temin edecektir problemiyle karşılaşılacaktır. Sorun global olduğu için bu finansmana katılmayan ülkeler ise bundan fayda elde ederek bedava kullanıcı pozisyonu

alabileceklerdir. Bedava kullanıcı problemini önlemek için, global işbirliğine ihtiyaç vardır. Bu işbirliği uygulanabilirlik açısından gerekli koşuldur.

Global vergilerin önündeki en büyük engel uluslararası işbirliğidir. Ülkeler global sorunları çözebilmek adına birlikte hareket etmek zorundadırlar. Bölgesel işbirlikleri ise bu noktada yeterli olmayacaktır. Dünyadaki bütün ülkelerin bu sorunlardan zarar gördüklerini idrak etmeleri ve birlikte hareket etmeleri gerektiğinin farkında olmaları gerekmektedir. Bu birliktelikte ise ülkeler arasında işbirliğini sağlayacak uluslararası bir organizasyona gerek vardır. Bu organizasyon bütün ülkelerin koordinasyon içerisinde olmasını ve global vergilerden elde edilecek fonların gerekli alanlarda kullanılması sağlayacaktır.

Sonuç olarak global vergilerin uygulanıp uygulanamaması ülkelerin çevre ve ekonomileri arasındaki tercihlerine bağlı olacaktır. Çünkü bu vergiler ülkelerin vergi gelirlerini artırırken üretim kapasitelerine olumsuz bir yük yükleyecektir. Fakat diğer taraftan gelecek kuşaklar düşünüldüğünde bu vergilerin mantıklı olduğu şüphesizdir. Global vergiler global sorunların çözümü için bir araç olarak kullanılabilirler fakat geline nokta itibariyle gerekli ortamın oluşmadığı söylenebilir. Özellikle ülkelerin birlikte hareket etmesi gerektiği aksi halde birçok ülkenin bundan zarar göreceği söylenebilir.

Kaynaklar

- Barde, J.P. (2004), "Green Tax Reforms in OECD Countries: An Overview", OECD, http://www.eclac.org/dmaah/noticias/discursos/3/14283/03_en.pdf, (Erişim Tarihi: 10.10.2011).
- Baumert, K. (1998), "Global Taxes and Fees: Recent Developments and Overcoming Obstacles", <http://www.globalpolicy.org/component/content/article/216-global-taxes/45849-global-taxes-and-fees.pdf>, (Erişim Tarihi: 10.10.2011).
- Binger, A. (2003), "Global Public Goods and Potential Mechanisms for Financing Availability", Background Paper Prepared for the Fifth Session of the Committee for Development Policy Meeting, April 7-11.
- Cottis, N. ve Morrell, P. (2001), "Environmental and Health Impact of Aviation", European Parliament, Directorate General for Research, The STOA Programme, March.
- Cuervo, J. ve Gandhi, V.P. (1998), "Carbon Taxes: Their Macroeconomic Effects and Prospects for Global Adoption – A Survey of the Literature", IMF Working Paper WP/98/73, Washington, D.C.
- Gökbunar, Ramazan; Utkuseven, A. (2002), "Elektronik Ticaretin Vergilendirilmesinde Yaşanan Gelişmeler: Yeni İpek Yolu Bir Vergi Cenneti Mi?", İÜ SBF Dergisi, No.:27, (Ekim 2002).

- Kaul, I. vd. (1999), “Defining Global Public Goods”, (Global Public Goods: International Cooperation in the 21st Century, Ed. Inge Kaul, Isabele Grunberg ve Marc A. Stern, içinde), Newyork, Oxford University Press.
- Litman, T. (2010), “Carbon Taxes – Tax What You Burn, Not What You Earn”, Victoria Transport Policy Institute, <http://www.vtpi.org/carbontax.pdf>, (Erişim Tarihi: 10.10.2011).
- Mendez, R.P.(2001), “The Case for Global Taxes: An Overview, Draft Paper Presented to the United Nations ad hoc Expert Group Meeting on Innovations in Mobilizing Global Resources for Development.
- OECD (2001), “Environmentally Related Taxes: Issues and Strategies”, Organization for Economic Co-operation and Development, Policy Brief, http://www.oecd.org/publications/Pol_brief/, (Erişim Tarihi: 11.10.2011).
- OECD (2002), Energy Prices & Taxes, International Energy Agency Publication, Quarterly Statistics, First Quarter, Paris.
- Patomäki, H. (2007), “Global Tax Initiatives – The Movement for the Currency Transaction Tax”, Civil Society and Social Movements Programme Paper No.27.
- Paul, J.A. ve Walberg, K. (2002), “Global Taxes for Global Priorities”, Global Policy Forum, The World Economy, Ecology and Development Association (WEED) and The Heinrich Böll Foundation, March.
- Poterba, J.M. (1991), “Tax Policy to Combat Global Warming: On Designing a Carbon Tax”, NBER Working Paper Series, Working Paper No.3649.
- Reisen, H. (2004), “Innovative Approaches to Funding the Millennium Development Goals”, OECD Development Centre, Policy Brief No.24.
- Rickman, J. (2006), “U.N. Struggles to Find Voice on Global Taxation”, Tax Notes International, Vol.43, No.8, ss.626 628.
- Saraçoğlu, F. ve Şahan, Ö. (2004), “Tobin Vergisi ve Türkiye’de Uygulanabilirliği”, Sayıştay Dergisi, Sayı:55, Ekim-Aralık, ss.71 82.
- Schopenhauer, A.(t.y.), Arthur Schopenhauer Quotes, http://www.goodreads.com/author/quotes/11682.Arthur_Schopenhauer, (Erişim Tarihi: 12.12.2012).
- Shome, P. (1995), “Global Taxes”, National Institute of Public Finance and Policy, Working Paper No.5.
- Sledsens, T. (1998), “Sustainable Aviation – The Need for a European Environmental Aviation Charge”, Brussels: European Federation for Transport and Environment.
- Swartz, R.J. (2003), “The Imposition of Sales and Use Taxes on E-Commerce: A Taxing Dilemma for States and Remote Sellers”, Journal of High Technology Law, Vol.II, No.1, ss.143 161.
- Uemura, T. (2007), “Exploring Potential of Global Tax: As a Cutting Edge-Measure for Democratizing Global Governance”, International Journal of Public Affairs, Vol.3, ss.112 129.

- United Nations (2002), Financing For Development – A Critical Global Collaboration, Documents presented by the Secretary-General to the Preparatory Committee of the International Conference on Financing for Development Monterrey, Mexico, March 18-22.
- United Nations (2004), Innovative Sources of Financing for Development, Note by the Secretary-General, General Assembly, 17 August, UN Doc. No. A/59/272, United Nations, New York.
- United Nations (2008), Public Goods for Economic Development, United Nations Industrial Development Organization, Vienna.
- Wahctel, H.M. (2000), “Tobin Tax and Other Global Tax”, Review of Internatioanl Political Economy, 7:2, ss.335 352.
- Wahl, P. (2006), “From Concept to Reality On the Present State of the Debate on International Taxes”, FES Briefing Paper, June.
- Wahl, P. ve Waldow, P. (2001), “Currency Transaction Tax-A Concept with a Future: Changes and Limits of Stabilising Financial Markets Through the Tobin Tax”, World Economy, Ecology & Development Association (WEED) Working Paper, February.
- Whitelegg, J. (2000), “Aviation: The Social, Economic and Environmental Impact of Flying”, <http://www.us-caw.org/pdf/air10.pdf>, (Erişim Tarihi: 05.09.2011).